

DE DON(C)KERWINNING

Het begin

◀: “Aan de genoemde heilige (Sint-Trudo) heb ik een plaats in Hasbanië geschonken, die Dungo (Donk) genoemd wordt, met de daar gelegen kerk die ikzelf met eigen middelen gebouwd heb ter ere van de heilige Maria...” is een deel van het charter uit 741 waarin Robrecht van Haspengouw – zijn beeld staat in Donk-centrum – een schenking deed aan de pas opgerichte abdij van Sint-Trudo in Sint-Truiden. Neen, de monniken beschouwden dit in eerste instantie niet als een vergiftigd cadeau. Het was de eerste schenking van gronden die ze kregen en er zullen nog vele volgen.

Meer dan 300 jaar later tijdens het abbatiaat van abt Rudolf (1108-1136) laat hij optekenen dat de kerk van Donk hem te weinig - maar twee pond per jaar - opbrengt. Niet moeilijk, ze is moeilijk toegankelijk, ligt er eenzaam en verlaten plaats, weliswaar in een mooi landschap met bevaarbaar water laat hij optekenen. Het snelste transport in die tijd gebeurde over water. Voor onze streken waren dat de Demer en de Gete en zeker het kleine stuk van de Herk tussen de Gete en de kerk van Donk. *Uitgestrekte moerassen belemmeren de toegang.* Aan de zuiderzijde is een kunstmatige dijk de enige toegang tot de kerk. (▼: Locatie langs de Winningweg waar ooit de boerderij stond.)

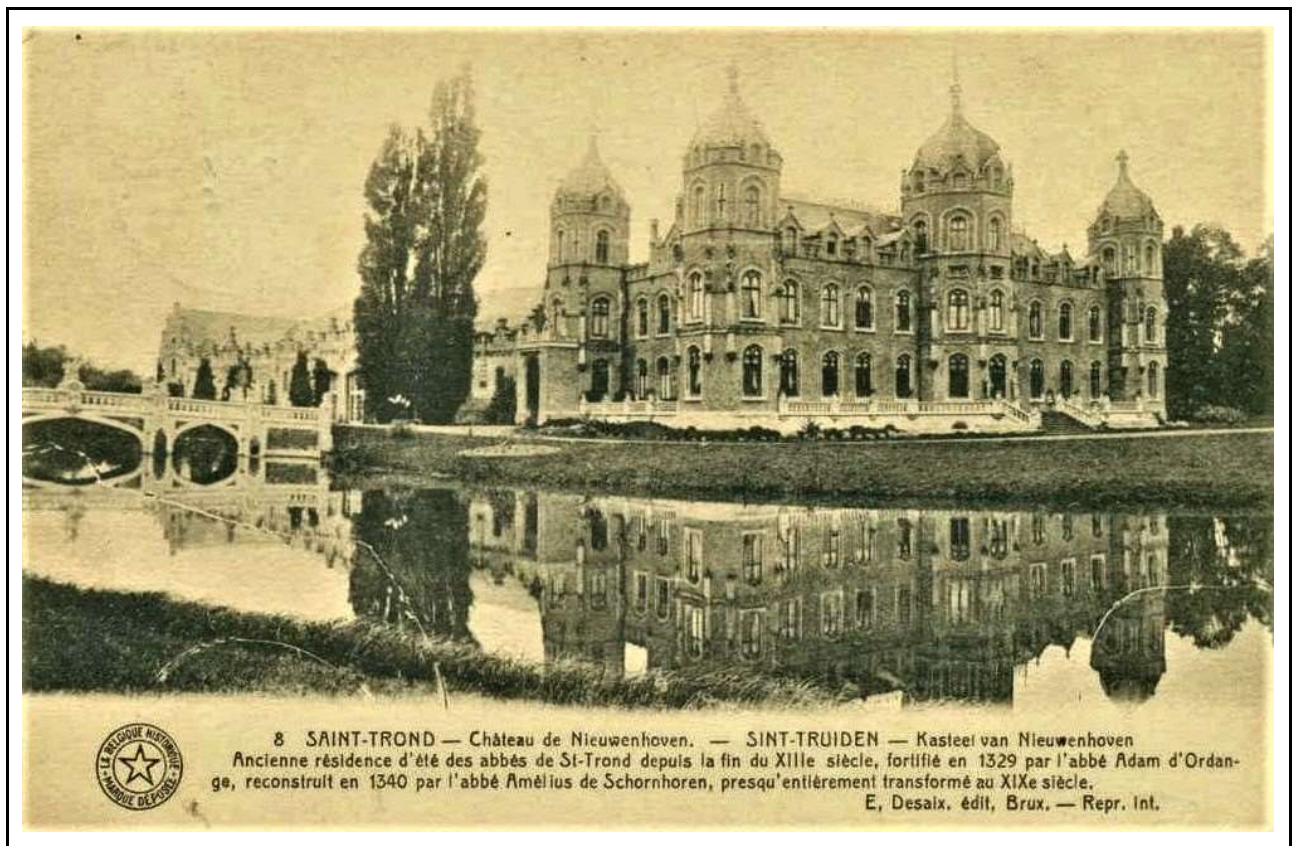

Wel schrijft abt Rudolf (in vertaling uit het Latijn): *Op dit terrain waar de kerk als enig gebouw stond, richtte ik een herenhuis op, omdat ik er elders nog geen had, een graanschuur en een klein klooster naast de kerk, met binnen en buiten werkplaatsen die monniken nodig hebben. Ik plaatste daar twee broeders om God en O. L. Vrouw te dienen.*

Heropbouw na brand

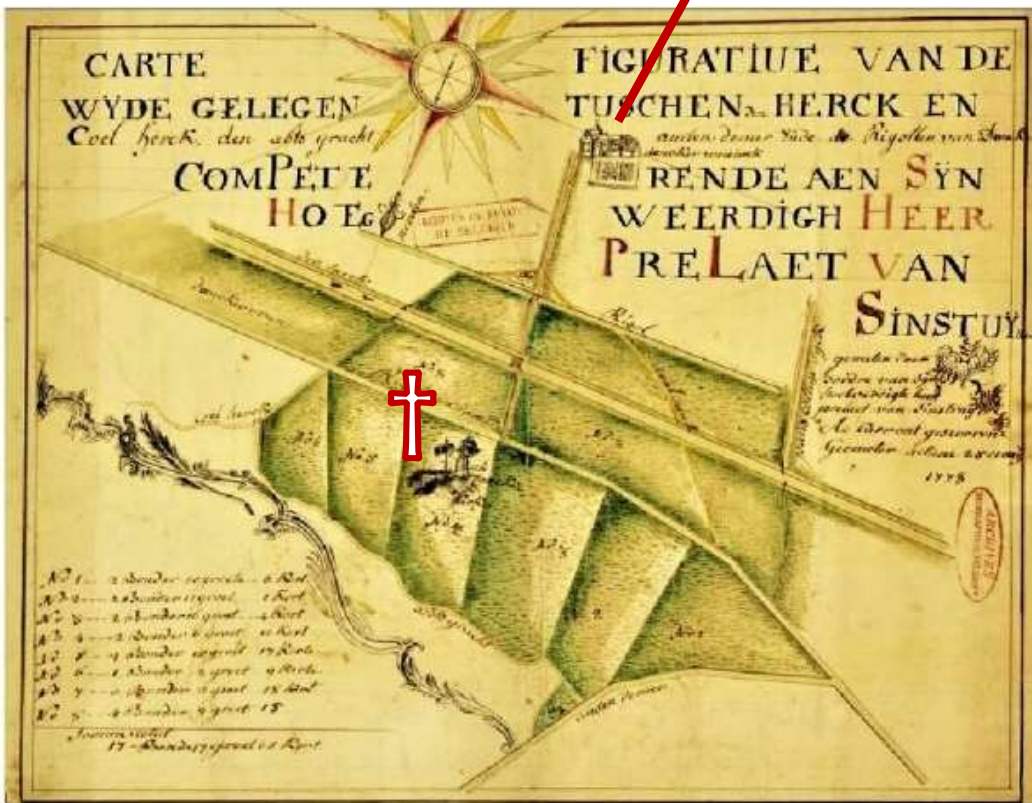
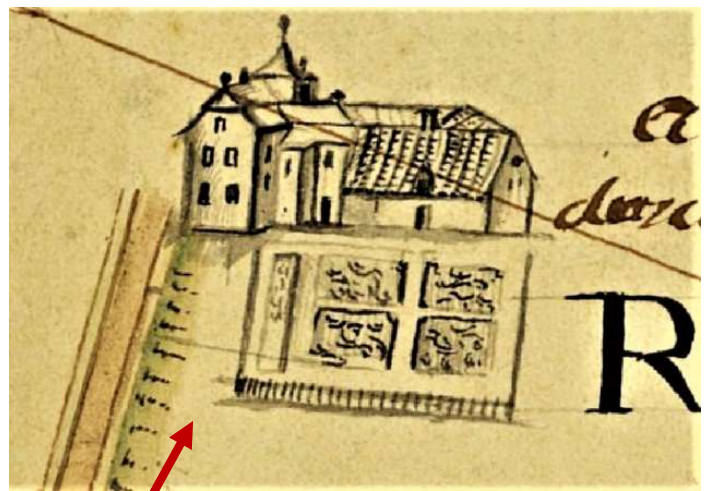
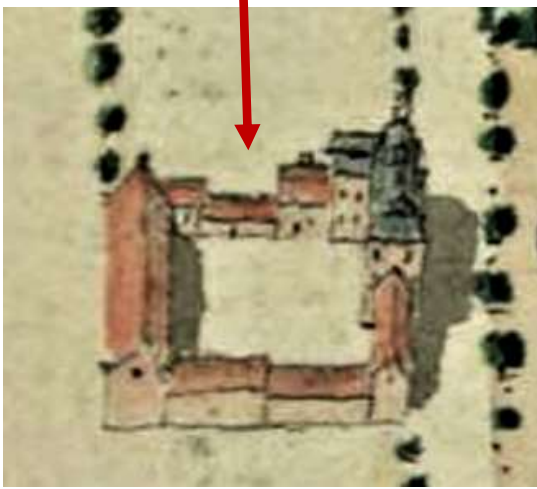
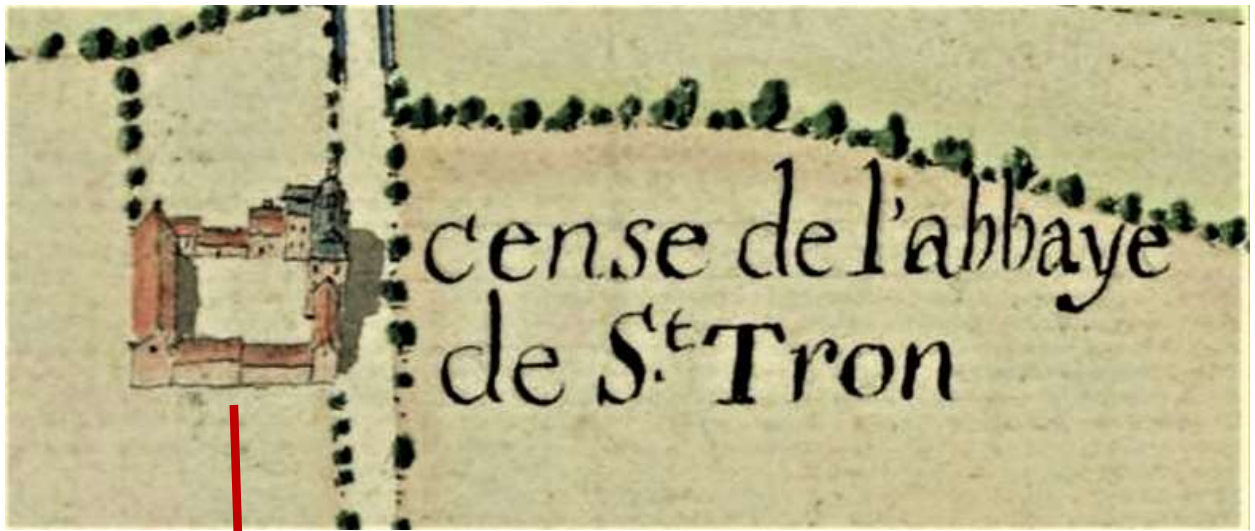
Onder abt Christiaan (abbatiaat 1193-1222) brandden op 11 maart 1199 de kerk en klooster af. Beide gebouwen waren voor 25 juli 1256 hersteld. De orde vluchtte toen richting Donk waar ze verbleven tot de oproer in Sint-Truiden bedaard was. De boerderij zal dit aangekund hebben: twee jaar eerder, in 1254, noteerde men 58 varkens, 8 paarden, 41 runderen en 102 schapen in de boekhouding.

Donk, dat aan belangrijkheid won, huisvestte op dat moment ook meer dan twee monniken. In 1291 werd een gedeelte van het monnikenverblijf door abt Willem van Mechelen (abbiaat 1277-1297) tot een prachtige residentie omgebouwd. Het geheel werd verfraaid. Er werden stallingen en schuren bijgebouwd en grachten voor een betere afwatering werden aangelegd. In 1302 waren er dan weer gevechten rond een buitenverblijf van de abt in Nieuwenhoven.

▲: Buitenverblijf van de abten van Sint-Truiden in Nieuwenhoven, postkaart begin 20^e eeuw.

De clerus van Sint-Truiden vluchtte nog maar eens naar Donk. De relatie tussen de Sint-Trudo abdij en de inwoners van Sint-Truiden zat in die periode niet goed. Bij een nieuw conflict in 1323 doken de geestelijken veertien maanden onder in Donk. Meerdere geestelijken werden ziek of stierven door de 'slechte lucht' die er hing, *de mal aerea*, malaria. De oorzaak was duidelijk: slechte hygiëne, te veel monniken in te kleine ruimtes, boeren die naast hun dieren in de stal sliepen en kippen die deel uitmaakten van het interieur. Abt Adam van Ordingen (abbiaat 1297-1330) bewerkstelligde de Vrede van Nieuwenhoven en liet rond 1330 de zaal van de woning naar het oosten toe verlengen en een versterking (een muur?) rond de gebouwen optrekken.

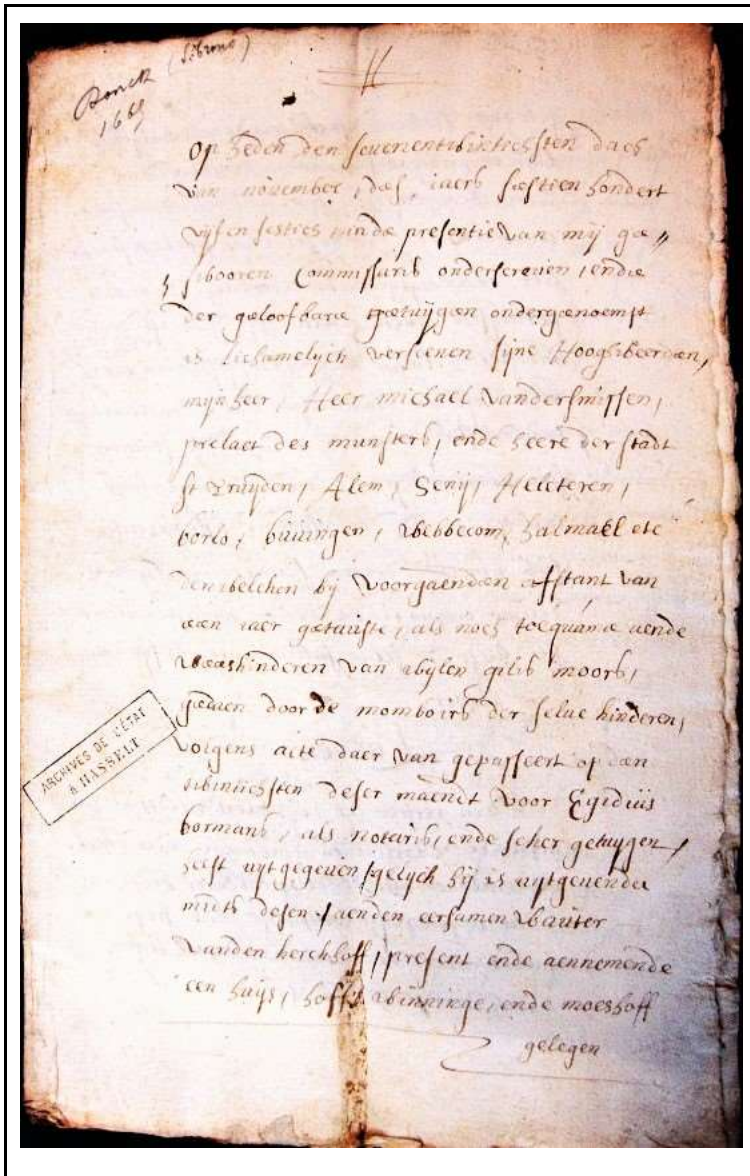
▲: Kaart 1769 JB Boris,

◀: figuratieve kaart opge- maakt in 1778 door A. Carront.

(de eerste kerk - † - was toen al afgebroken)

Gesukkel

Rond 1520 laat abt Willem van Brussel (abbaat 1516 - 1532) het huis in Donk van binnen en van buiten nog herstellen. De site rond de kerk zakte dieper en dieper weg in het moeras. Daardoor stond de kerk zo goed als jaarlijks tijdens de regenperiodes onder water. Reparaties stapelden zich op en werden jaar na jaar moeilijker. Daardoor gooiden de monniken uiteindelijk het huis en de boerderij op de verhuurmarkt.

Pachter Gilis Moors werd als vorige pachter vermeld in het verhuurcontract dat op 27 november 1665 werd opgesteld en dat bewaard bleef. De abdij verhuurde *aen den eersamen wauter vanden kerkhoff een huys, hoff winninge ende moeshoff gelegen binnen donck, met de naervolgende landen weijwassen ende broucken*. FZijn inbegrepen: een wijngaardveld, een lazerij (pesthuis) en een motte (verdedigingstoren). 21 stukken grond werden in detail besproken. De verhuurde gronden grensden aan eigendommen van Paulus Vaes, de broer van abt Servaes Vaes van Averbode, en van Godefridus Wendelen, die enkele jaren later overleed.

Verplichtingen pachter

De pachter had een hoop verplichtingen: uiteraard de pacht van de gebouwen en gronden op Sint-Andries (30 november) betalen en de tienden en andere belastingen in geld of natura vereffenen. Verder *den aennemer loffelyck sal onderhouden* (het onderhoud van de gebouwen

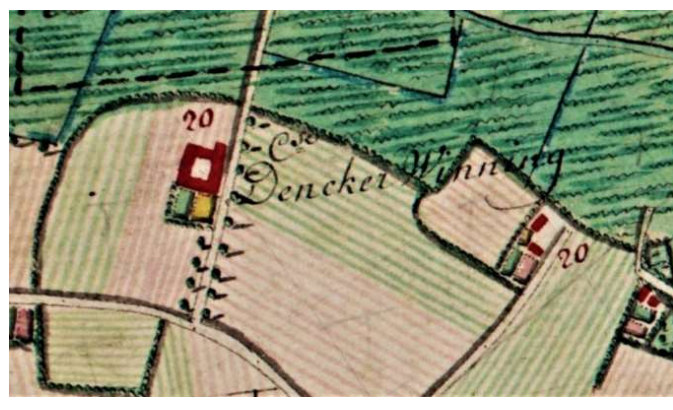
gebeurde door de pachter die ook voor de materialen moest zorgen en betalen) *van daken, ende wanden de voorscreven huijsinge ende winninge, soo het gene met stroije gedeckt, ende met leem gepleckt is, als de schalie daken / ende gelaese vensters der selve, op sijnen kost ende laste, ende soo wanneer aldaer moeste gescieden eenigen nootsakelijken nieuwen bouwwe, oft merckelijke reparatien, sal den aennemer gehauden sijn het veerste naer te halen met sijnen wagen ende peerden sonder weder seggen*. De pachter moest de akkers ook goed bemesten, kalken, bewerken, bezaaien of beplanten.

Hij moest zorgen dat de grenzen van de weiden intact bleven. Hij mocht niet zomaar doorgang verlenen aan anderen. Verder stond hij in voor het onderhoud van de straten en grachten en mocht hij niets onderverhuren. De velden moesten bij beëindiging van het contract zijn ingezaaid en stro of mest mocht hij niet meenemen. Hij werd verplicht om voor de abdij een hengstveulen te stallen: in de zomer op de wei en in de winter in de paardenstal waar het ook nog gevoederd moest worden en dit alles op *op sijnen kost*, zonder inbreng van de abdij van Sint-Truiden. De pachter

mocht wel het hout dat hij met een *hastel*, een kapmes of een *herstel* in het dialect, kon kappen langs grachten en weiden houden. Het kappen moest wel gespreid over de volledige pachtperiode gebeuren en niet enkel in het laatste jaar van het huurcontract. (Het volledig contract vindt u in een aparte bijlage.)

Villaret, 1745: merk links boven nog een schans (Redoute, ■), dichtbij de winning (C^{ce} = Cence de Donck) en halfweg beneden nog een boom met een kapel. De kerk is al een ruine geworden.((

▲: Ferrariskaart, omstreeks 1776

◀: Andere kaart van de tiende van Donk van de abdij van Sint-Truiden: boven rechts de oude kerk van Donk (†), links onder, ten zuiden van de Don(c)kerwinning (= 25), de Wynngaert (W) en op het kruispunt daaronder de kapel.

De Franse periode, Donat(us) van Meyel

Met de Franse periode, soms ook de Franse bezetting genoemd, bedoelt men in België de jaren 1794-1815. Op 1 oktober 1795 werden de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik aangehecht bij Frankrijk en kwam het "ancien régime" ten einde. Met de leuze Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid was er geen plaats meer voor het katholicisme dat tot dan de richting in onze samenleving aangaf. De jaartelling startte opnieuw bij het jaar 1. Omstreeks 1798 werden kerkelijke goederen aangeslagen. Voor Donk betekende dit dat de staat de kerkelijke goederen van de abdij van Sint-Truiden verkocht aan kapitaalkrachtigen die deze eigendommen durfden te kopen. Meestal woonden de nieuwe eigenaars buiten Donk. Eigen inwoners hadden meer schrik dit zwart goed te kopen of namen het risico niet dat ze binnen enkele jaren hun nieuw verworven eigendommen terug moesten geven aan kerkelijke instanties. De nieuwe eigenaars verhuurden de kerkelijke gronden en -gebouwen gewoon verder aan dezelfde huurders.

De eerste eigenaar was de familie de Heusch die al op het kasteel van Landwijk woonde. De familie de Heusch verkocht op 18 augustus 1869 ongeveer 89 ha of 1/8 van het grondgebied Donk aan de familie Vanstraelen. Zes jaar later, op 28 oktober 1875 verkocht de familie Vanstraelen gebouwen en gronden voor 332.000 frank - 75.000 frank terug te betalen kapitaal inbegrepen - aan de heer Donatus Van Meyel, wonende in de Wetstraat 42 in Brussel.

Donatus van Meyl

Wonende in Brussel maar ook eigenaar en van tijd tot tijd wonende op het kasteel van Landwijk, was hij in Donk ingeschreven van 10 juni 1876 tot 11 januari 1888. Nochtans overleed Donatus van Meyel al op 1 juni 1887 in Brussel.

◀ Bidprentje van Donat van Meyel (°Venlo 28 september 1807, +Brussel 1 juni 1887). Geboren in Nederland, moet hij bij de Onafhankelijkheidsstrijd in 1830 de zijde van de nieuwe staat België gekozen hebben. Bewijs hiervan zijn de militaire onderscheidingen. De naam van zijn vrouw is niet op het bidprentje vermeld.

Naast het kasteel van Landwijk dat Donatus van Meyel ten minste voor een gedeelte verhuurde aan Jerome Georges de Heusch, die er geboren was, verhuurde hij ook de Don(c)kerwinning en de landbouwgronden erom heen aan Dionisius Ruelens.

Het verhuurcontract dat bewaard is gebleven, gaat in op 15 maart 1876. Dionisius Ruelens neemt *de voorschrevene bouw* (= de Don(c)kerwinning) en *weylanden groot omtrent de 23 Hectaren 70 aren 39 ctare* over van de vorige pachter, de heer Timmermans. Hoe het land dient bewerkt te worden en wat de huurder mag en niet mag wordt in het contract ook opgesomd en komt grotendeels overeen met de verwachtingen

zoals die te lezen zijn in de eerdere contracten van de abdij van Sint-Truiden. Bovendien heeft de heer van Meyel *het Heeren huys reserveerd met den hof er aengelegen en het boske of konijnenhaeg* en zal *in geval den Heer verhuerder eenen jagthond zoude houden de huerder verpligt zich den zelve te onderhouden en te voederen zonder regt op schade vergoeding.*

De huurprijs is 2.700 frank, te betalen op 15 mei. Dit bedrag moest nog vermeerderd te worden met 35 frank voor de moestuin indien de eigenaar het heerenhuys niet kan verhuren en *agt goede kiekens jaerlijks te bezorgen*.

▲ Jongensweeshuis Sint-Lambrechts-Woluwe

En dan gebeurde er iets eigenaardigs. Donatus van Meyel was gehuwd met Therese Josephine Cool. Hun enig kind Emile stierf jong. Ondanks dat er nog veel familieleden leefden, maakte hij toch al zijn bezittingen: 160 ha, 27 a, 96 ca over aan de Commissie van Openbare Onderstand van Etterbeek. De oppervlakte aan goederen in Donk bedraagt 88 ha 30 a 25 ca. In het jaar van het overlijden van de langstlevende moest het OCMW van Etterbeek in Sint-Lambrechts-Woluwe een weeshuis bouwen voor dertig jongens. Verdere voorwaarden waren dat het gebouw moest gebouwd worden op een perceel grond D-130i en dat het weeshuis moest gebouwd worden zonder overdreven luxe, in de beste hygiënische omstandigheden, zoveel mogelijk gevrijwaard tegen de gevaren van binnenbrand en onweer; zij moesten verzekerd zijn tegen brandgevaar. (*Les bâtiments seront construits sans luxe exagéré, dans les meilleures conditions hygiéniques, garantis autant que possible contre les dangers d'incendie intérieur et de feu du ciel; ils seront assurés contre les risques d'incendie*).

Een kopie van de schenking vindt u onder Donk-personen, Donat van Meyel.

◀: In 1945 verwierf de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe het weeshuis en de kleine boerderij en richtte er met "School nr. 5" een jongensschool op. De school, aan de overzijde van de straat, werd in 1954 de "Ecole van Meyel" genoemd naar het voormalige weeshuis. De school werd in 1958 vergroot en gemoderniseerd. Ze is nog steeds in gebruik.

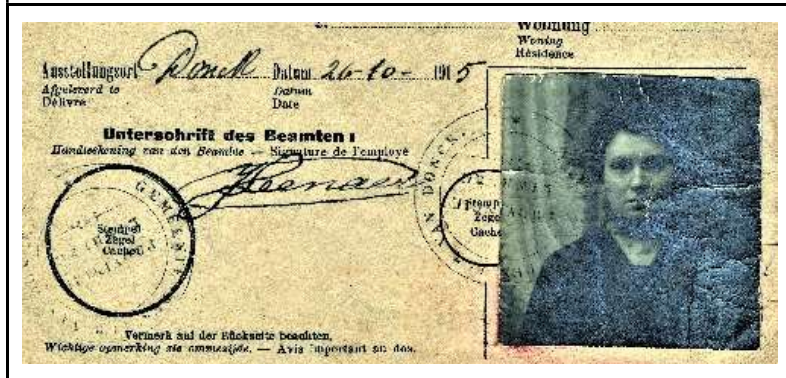
De familie Ruelens, Nollet, de laatste huurders

De familie Ruelens was de laatste huurder van de Don(c)kerwinning. Naast dit stuk land verhuurde eigenaar Donatius Van Meyel in de omgeving nog eens 85 ha eigendom. Als hij niet in Brussel was, woonde hij op Landwijk-kasteel. Zijn zus woonde op het geleg van de Donckerhoeve maar verbleef ook dikwijls ook op het kasteel. Op latere leeftijd werd ze blind en verbleef ze in een gesticht in Etterbeek waar ze ook stierf.

Dionysius Ruelens (1840-1901), gehuwd met Amelia Gysens (1848-1924), huurde de winning van 1876 tot 1887 van van Meyel. Daarna huurde hij da winning van de Openbare Onderstand van Etterbeek. Dionysius had zes kinderen. De 4 meisjes (Lisette, Adrienne, Theresia en Elvire) werden naar Oosterloo of Luik, gestuurd voor "hun Frans te leren". Hier ontmoetten ze ook de kinderen van Oscar van Hamont. De twee jongens Joseph en Firmin hielpen mee op de boederij. Na hun huwelijk bleven ze in Donk wonen. Theresia Ruelens (1885-1967) huwde met Louis Demeer (1885-1923) en ging naar Rummen. De volgende generatie die op de Doncker-winning kwam wonen, was het gezin Elvire Ruelens (1888-1972) die gehuwd was met Odilon Nollet (1889-1978). Zij stuurden hun dochters naar Jodoigne waar ze met paard en koets maandelijks op- en afgehaald werden.

◀: Maria Amelia Ruelens

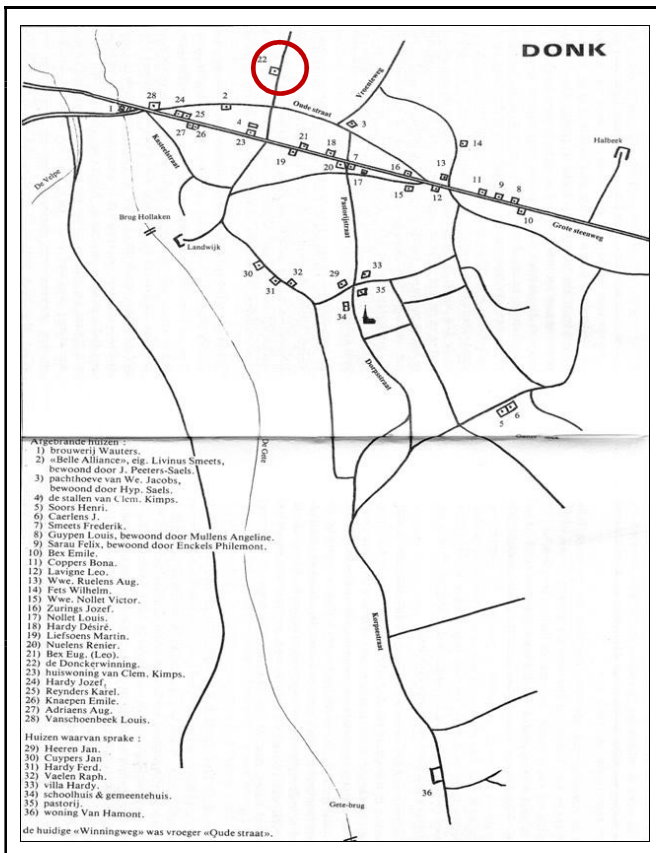
"Personal Ausweis", Eenzelvigheidskaart tijdens de Duitse bezetting in 1915 van Elvire Ruelens. Zij was de dochter van Dionysius en Amelia Gysens en huurde de Don(c)kerwinning na haar ouders en was met haar gezin de allerlaatste bewoners van de Donckerhoeve.

◀: Elvire Ruelens

▲: De enige gekende foto van omstreeks 1910 van de Don(c)kerwinning en zijn bewoners.

Het einde

▲: Op 12 augustus 1914 stonden de Duitsers voor de Getebrug in Halen. Ze werden er door het Belgisch leger tegengehouden. Gefrustreerd staken ze aan de Grote Baan en daar rond in Donk zeker een 28 huizen in brand.

Een getuige uit die tijd laat opschrijven:

Bij de inval door de Duitsers in augustus 1914 ging ◀ Eugène Bex, werkzaam op de Donckerwinning, op de zolder kijken of hij de Duitsers aan de Gete in Halen kon zien. Om beter uitzicht te krijgen, verschoof hij enkele dakpan-

nen. De Duitsers zagen dit en namen hem, het gezin en het werkvolk van de Donckerhoeve mee naar het Gemeentehuis. Daar moesten ze tegen de muur gaan staan. De Duitsers hadden hen misschien doodgeschoten mocht Meester Vanvuchelen er niet zijn tussengekomen. Meester Vanvuchelen sprak wat Duits waardoor hij op de Duitsers kon inpraten. Ze brandden wel de Don(c)kerwinning af.

De schade die de Don(c)kerwinning tijdens de oorlog opliep, werd hersteld. Enkele jaren later toen Joseph Ruelens van Halen kermis thuis kwam, zag hij de boerderij in as liggen. De bliksem had ingeslagen. De winning werd niet meer opgebouwd.

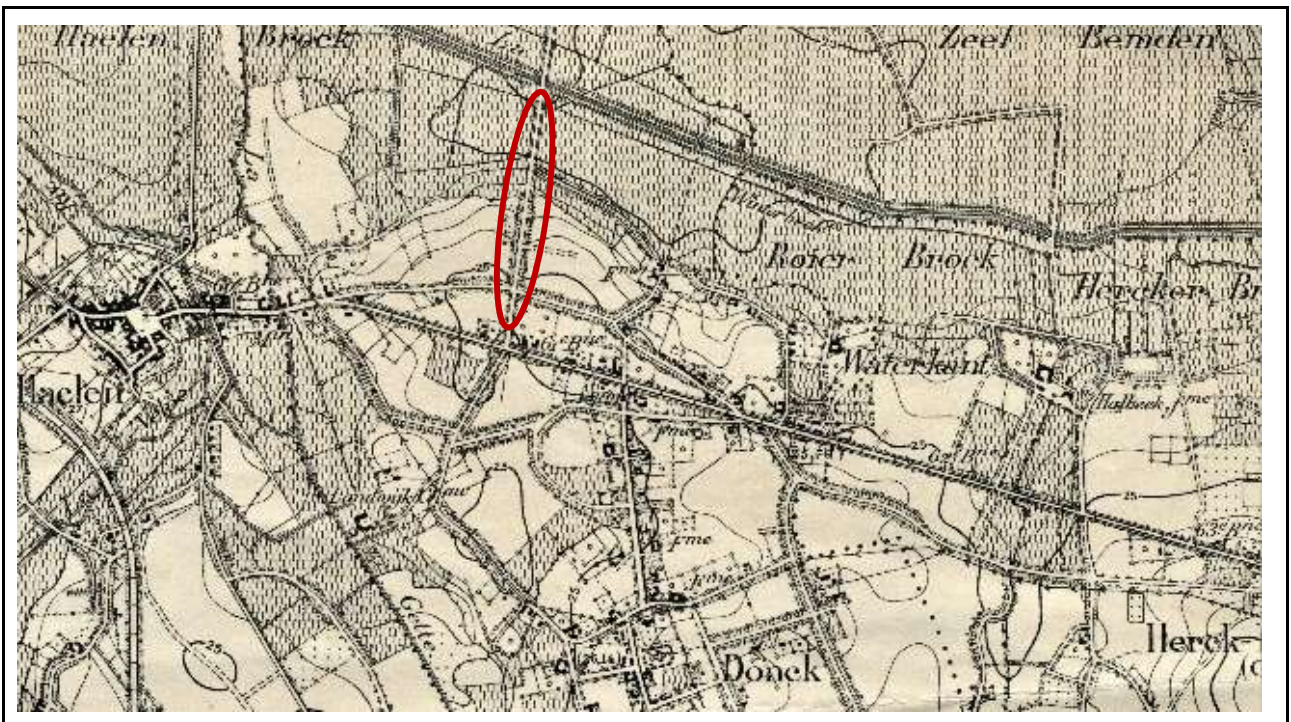

▲: De familie Hubert Greven – Maria Vanmol gebruikte in de Winningweg gerecupereerde stenen van de Don(c)kerwinning die Odilon Nollet met zijn kar had aangebracht.
▼1917 meldt de gevelsteen.

▲: Bij wegwerkzaamheden aan de Landwijkerdijk enkele jaren geleden kwam nog even een muur van de Donckerhoeve tevoorschijn.

▼: Op de stafkaart van 1927 is er geen enkele verwijzing meer naar wat ooit het grootste gebouw van Donk te vinden.

▲: Odilon Ruelens bouwde zelf iets verderop in de Winningstraat 14 een replica van de Don(c)kerwinning. Die woning zou echter op de koer van de oude boerderij hebben gepast.

Bronnen

- Gesprekken met mevrouw Godelieve Nollet, dochter van de laatste huurders van de Don(c)kerwinning.
- Kroniek van de Abdij van Sint-Truiden, vertaling van de Gesta Abbatum Trudonensium door Dr. E. Lavigne, deel I, II en III.
- Het oude land van Loon, bijdrage tot de geschiedenis van Landwijk van de 18e eeuw af tot op heden, R. Enckels, jaargang 1961.
- T Nieuws der Week (lokaal wekelijks Herks informatieblad).
- (Foto)archieven van: Jos Leemans, Godelieve Nollet, André Smeets, Vic Vanleeuw.

Bewerking

André Smeets